

РОЗМЕЖУВАННЯ ПОНЯТЬ «ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКИЙ КОНТРОЛЬ» ТА «ВНУТРІШНЬОВІДОМЧИЙ КОНТРОЛЬ»

Процес становлення системи внутрішнього фінансового контролю в установах – розпорядників бюджетних коштів триває з 2005 р. до теперішнього часу [1]. При цьому це питання не втрачає своєї актуальності та злободенності, оскільки факт наявності служби внутрішнього контролю на підконтрольному суб'єкті впливає, зокрема, на періодичність проведення державного фінансового контролю органами Державної аудиторської служби України. Водночас, в Україні й досі відсутні загальнодержавні нормативно-правові акти, які урегулювали б порядок створення відповідних служб на суб'єкті господарювання, в т. ч. у розпорядників бюджетних коштів, та їх компетенції. Крім того, як у загальнодержавних, так і в локальних нормативно-правових актах, нерідко зустрічається плутанина понять «внутрішньогосподарський контроль» та «внутрішньовідомчий контроль» (внутрішній аудит). Необхідність теоретичного розмежування дефініцій цих термінів й зумовила актуальність проведеного дослідження.

Слід відмітити, що серед науковців відсутня єдність поглядів на сутність внутрішнього контролю та його різновидності. Так, надзвичайно широке тлумачення терміну «внутрішній контроль» наводить у своїй науковій праці Г. О. Гончарук, який, зокрема, підкреслює, що: «внутрішній контроль – це система заходів, спрямованих на забезпечення дотримання співробітниками системи МВС принципу верховенства права і охорони прав людини та основоположних свобод, а також вимог законодавства і відомчих нормативно-правових актів» [2]. С. О. Шатрова також не розмежує внутрішньогосподарський та внутрішньовідомчий контроль. Вчена наголошує на тому, що «внутрішній контроль є складовою частиною системи забезпечення внутрішньої безпеки ...» [3]. С. Г. Коваленко під внутрішньовідомчим контролем розуміє «обов'язкову функцію всіх органів управління». На його думку, такий контроль «виникає з адміністративного підпорядкування даних органів усередині відповідної системи й охоплює всю діяльність даного підконтрольного суб'єкта» [4]. М. М. Терещенко зазначає, що залежно від рівня суб'єкта контролю та його компетенцій виділяють: відомчий контроль (внутрішньовідомчий або внутрішній контроль), міжвідомчий контроль та надвідомчий контроль [5]. Науковець вважає, що відомчий контроль «здійснюють міністерства і відомства всередині відповідної організаційної структури ...» [5]. Аналогічної думки дотримується й інші науковці, зокрема В. М. Цепенда [6].

Вважаємо, що задля теоретичного розмежування понять «внутрішній контроль» та «внутрішній аудит» доцільно визначити їх особливості та цільову спрямованість. Внутрішній контроль вважається управлінським, адже проводиться з метою забезпечення керівника інформацією, в т. ч. й оперативною, про стан виконання поставлених завдань. Служби внутрішнього контролю, на відміну від служб внутрішнього аудиту, організаційно та фінансово залежні від керівника, у той час як служби внутрішнього аудиту – функціонально незалежні від керівника, а підпорядковуватися повинні відповідному міністерству, відомству, іншому центральному органу виконавчої влади. На нашу думку, з метою внесення ясності у термінологію, внутрішній контроль слід називати внутрішньогосподарським, а внутрішній аудит – внутрішньовідомчим контролем.

Для практичного розмежування внутрішньогосподарського та внутрішньовідомчого контролю варто затвердити відповідні інструкції, які визначать сутність, принципи, мету, завдання та методи такого контролю (табл. 1).

Таблиця 1

Основні підходи до організації внутрішньогосподарського та внутрішньовідомчого контролю

Ознака	Внутрішньогосподарський контроль	Внутрішньовідомчий контроль
Дефініція	сукупність дій та заходів, що проводяться з метою надання керівнику підприємства (установи, організації) оперативної інформації про фінансово-господарську діяльність суб'єкта господарювання	сукупність дій та заходів, що проводяться з метою надання керівнику міністерства, відомства, органу державної влади до сфери управління якого належить підприємство (установа, організація) інформації про ефективність управління фінансово-господарською діяльністю відповідного суб'єкта

Принципи	законність, об'єктивність, превентивність, відповідальність, мобільність, дієвість, професійна незалежність	
Форми	моніторинг, перевірка, ревізія	моніторинг, перевірка, аудит
Основні джерела інформації	первинні документи, дані оперативного, статистичного та бухгалтерського обліку, фінансовий та інвестиційний плани	дані бухгалтерського обліку, статистичної та фінансової звітності, відомості про стан внутрішньогосподарського контролю та його результатів, звіти про виконання фінансового та інвестиційного планів тощо
Методи	загальнонаукові, спеціальні	
За часом проведення	попередній, поточний, наступний	наступний
За місцем проведення	невиїзний	виїзний
Критерії оцінювання ризиків	вірогідність виникнення, суттєвість впливу, можливість зменшення чи уникнення	-
Критерії ефективності фінансово-господарської діяльності	-	результативність, стійкість, ліквідність, платоспроможність, самостійність та ін.
Критерії оцінювання прийнятих рішень	обґрунтованість, доцільність, своєчасності, конкретність, результативність	
Порядок звітування	усно, доповідна записка, акт	звіт

Джерело: складено автором

Відмітимо, що кожне міністерство, відомство зобов'язане затверджувати власну методику проведення внутрішньовідомчого контролю взагалі та фінансового зокрема, з урахуванням особливостей фінансово-господарської діяльності окремих підпорядкованих суб'єктів.

Вважаємо, що теоретичне розмежування, нормативно-правове регламентування та практичне впровадження внутрішньогосподарського та внутрішньовідомчого фінансового контролю у розпорядників бюджетних коштів дозволить забезпечити якість, дієвість та результативність їх управлінської діяльності.

Література

1. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування системи державного фінансового контролю до 2020 року: Розпорядженням КМУ від 10.05.2018 р. № 310-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/310-2018-%D1%80> (дата звернення: 30.09.2021).
2. Гончарук Г.О., Осика І.М. Внутрішній контроль в системі МВС. URL: http://police-reform.khpg.org/articles/vnutrishnij_kontrol_v_sistemi_mvs (дата звернення: 30.09.2021).
3. Шатрова С. О. Внутрішньовідомчий контроль за діяльністю органів Національної поліції як складова мінімізації корупційного ризику. *Юридичний науковий електронний журнал*. №1/2018. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/4480/Vnutrishnovidomchy%20kontrol_Shatrava_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 30.09.2021).
4. Коваленко С. Г. Державний внутрішньовідомчий контроль у збройних силах України. *Юридична наука*. № 5. 2013. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=jnn_2013_5_13 (дата звернення: 30.09.2021).
5. Терещенко М. М. Державний контроль: сутність, основні підходи та концепції. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління*. Том 30 (69) № 4. 2019. URL: http://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/4_2019/23.pdf (дата звернення: 30.09.2021).
6. Цепенда В. М. Класифікація видів державного контролю. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. № 9. 2019 р. URL: http://www.dy.nauka.com.ua/pdf/9_2019/81.pdf (дата звернення: 30.09.2021).